

ІННОВАЦІЇ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Мороз А.Р., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Болотова Т.М., канд. екон. наук, доцент

Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ

Постановка проблеми. Одним із факторів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є впровадження ресурсозберігаючих технологій та інновацій. Стратегія ресурсозбереження включає збільшення частки ресурсозберігаючих технологій та розробку методів аналізу, прогнозування, оптимізації та стимулювання покращеного використання ресурсів, які дозволять більш ефективно використовувати всі доступні бізнес-можливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема дослідження інноваційної активності підприємств та рівня їх конкурентоспроможності приділила увагу в своїх дослідженнях дуже значна кількість науковців, таких як Адамкевич Х.Г., Ганкарчик М., Ганкарчик Дж., Капітанець Ю.М., Колосінська М.І., Шапка Є.В. Стерхова С. А. [1-6]. Головні аспекти, яким було приділено увагу - це сутність конкурентоспроможності, показники її оцінювання, фактори впливу, особливості прояву на підприємствах окремих галузей промисловості. Частина дослідників, таких як Бережна Ю.С., Донських А.С., Нісходовська О.Ю., Шубравська О.В. почали розглядати в своїх роботах інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства та зосередили свою увагу саме на підприємствах агропромислового комплексу [7-10].

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість досліджень, вимагає подальшого розгляду проблема підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на основі залучення інновацій та ресурсозберігаючих технологій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності в сільськогосподарському підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність та раціональне використання потенціалу ресурсів визначає успіх компанії в майбутньому і дозволяє не тільки зберегти та зміцнити свої позиції в конкурентному середовищі, а й забезпечити вихід на нові перспективні ринки [4]. Поточний стан інноваційної сфери впливає на якість продукції, її новизну та конкурентоспроможність. Україна вже створила стабільну групу компаній із

безперервним інноваційним характером, але темпи зростання інноваційної активності залишаються недостатніми. Причини включають відсутність власних ресурсів та фінансової підтримки з боку держави, високі економічні ризики за відсутності страхових механізмів їхньої мінімізації, а також ризики інноваційних проектів, що поєднують інтелектуальні, виробничі та ринкові ризики [6].

Економічний розвиток має супроводжуватися постійним підвищенням конкурентоспроможності продукції. Основою національної політики має стати просування України як високотехнологічної держави. Виробництво та збут принципово нових товарів та обладнання – рушійна сила розвитку національної економіки. Створення, впровадження та розповсюдження нових продуктів, послуг, технологічних процесів стають ключовими факторами зростання виробництва, зайнятості, інвестицій, зовнішньої торгівлі, підвищення якості продукції, економії трудових та матеріальних витрат, удосконалення організації виробництва та підвищення його ефективності. Це визначає конкурентоспроможність компаній та їх продукції на внутрішньому та світовому ринках, покращує соціально-економічну ситуацію.

Взаємозв'язок між зростанням інноваційної активності та рівнем конкурентоспроможності компанії може впливати на: реалізацію інноваційного потенціалу компанії; використання передових підходів до організації виробництва; інноваційні продукти та технічний прогрес; розвиток конкурентних переваг; загальний рівень конкурентоспроможності підприємства [7].

Цінова складова підвищення конкурентоспроможності продукції за сучасних економічних умов практично вичерпана, тому господарство може ефективно працювати, забезпечуючи інновації на всіх рівнях: операційному, маркетинговому, адміністративному.

Інноваційний розвиток агрохолдингів визначає їх успішну роботу та сталий розвиток у майбутньому, стає запорукою конкурентної переваги холдингу у стратегічній перспективі. Використання інноваційних технологій у компаніях значно підвищує ефективність діяльності, тоді як конкурентоспроможність капіталу багато в чому ґрунтується на готовності до інновацій. У ситуації, коли вартість матеріалів, технічних та енергетичних ресурсів значно зростає порівняно з вартістю сільськогосподарської продукції, питання економії енергії та ресурсів стало пріоритетним [10].

Поточний етап інноваційного процесу в українських фермерських господарствах характеризується наступними ознаками:

- 1) відносно висока інноваційна активність підприємств (57% у рослинництві);
- 2) обмежене використання агропідприємствами власних інноваційних розробок (ресурсів та технологій), використання агропідприємствами або адаптованих до власних умов, або розробки спеціалізованих організацій або зарубіжної розробки;

3) взаємозалежність ступеня інноваційної активності підприємства та її рентабельності. Найбільшою інноваційною активністю на підприємствах із відносно вищою рентабельністю у рослинництві є підприємства з вирощування зернових та технічних культур із чистим прибутком від 50 млн. грн. і більше, з яких 64% здійснюють інноваційну діяльність. У той самий час інновації - одне із важливих чинників зростання доходів виробників;

4) диверсифікація інноваційної діяльності ефективних підприємств. З компаній, що не спеціалізуються на вирощуванні зернових та технічних культур, 50% використовували нові породи тварин (вітчизняні та зарубіжні) та закупили спеціалізоване обладнання для тваринництва, а 33% використовували передові технології (вітчизняні та зарубіжні) для виробництва;

5) абсолютне переважання власних ресурсів підприємств серед джерел фінансування інновацій. У рослинництві компанії з чистим прибутком понад 50 млн. грн. інвестували виключно за рахунок власних коштів, а компанії з нижчими доходами також залучали кошти з державного бюджету (2%) та кредити (5%);

6) низький рівень використання інституційних джерел інформації про інноваційні розробки та можливості їх впровадження сільськогосподарськими підприємствами, особливо з університетів та державних дослідницьких інститутів, а також із приватних дослідницьких інститутів та комерційних лабораторій;

7) різноманітність інноваційної діяльності підприємств рослинництва та тваринництва за видами. У рослинництві продуктові інновації (ресурсні інновації) запровадили 88% інноваційно активних компаній, процесні інновації (технології) – 77% компаній, управлінські (організаційні та маркетингові) інновації – 62%;

8) інновації для довкілля. Більше половини опитаних компаній відзначили наявність певних вигод, які вони принесли довкіллю. Внаслідок впровадження екологічних інновацій агрохолдинги досягли наступного економічного ефекту: зниження матеріаломісткості на одиницю продукції, зниження енерговитрат на одиницю продукції, зменшення забруднення ґрунту, води чи повітря. Проте економія енергії не збільшилась. Серед підприємств, які впровадили інноваційні процеси, лише 10% (зернові та технічні культури) відзначили використання енергозберігаючих систем (котли на альтернативному паливі) [10].

Ефективність використання та динаміка розвитку інноваційної сфери стали вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності економіки та багато в чому визначають місце кожної країни у світі. В Україні є багато проблем, які не дозволяють ефективно використовувати свій інноваційний потенціал: низький рівень фінансової підтримки інноваційного сектора; нерівномірний розподіл інновацій по регіонах; неефективне використання наявного наукового потенціалу; відсутність належної бази та відповідності міжнародним стандартам правового захисту інтелектуальної власності.

Інновації відіграють важливу роль в економічному зростанні країни, так чи інакше впливаючи на зростання продуктивності праці, ефективність інвестованого капіталу та конкурентоспроможність. Країни мають конкурентну перевагу завдяки запровадженню інновацій, тощо. Після досягнення інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні вони матимуть змогу брати участь у формуванні світової економічної системи. Однак, якщо країна нездатна до інновацій, вона ризикує стати аутсайдером, оскільки це може призвести до обмежених можливостей для розвитку та використання наявного потенціалу [9].

Для впровадження інновацій у сільськогосподарських підприємствах необхідно розробити модель комплексного інноваційного процесу, яка включатиме: методологію визначення якості інновацій із відповідним набором показників. Господарству необхідно проаналізувати свої можливості для інновацій, інноваційної активності, конкурентоспроможності продукції, використовуючи систему показників інноваційної активності, включаючи економічні та якісні показники.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, створення конкурентних переваг агрохолдингів на основі інновацій має використовуватись та братися до уваги при розробці та реалізації стратегій конкурентоспроможності. Забезпечення інноваційної складової агрохолдингів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності як сільськогосподарської продукції, так і збалансованості та ефективності сільськогосподарського ринку загалом.

Перелік посилань

1. Адамкевич Х.Г. Конкурентоспроможність підприємства, економіка та організація підприємства: навч. посіб. Варшава, 2016. 258 с.
2. Ганкарчик М., Ганкарчик Дж. Фактори розвитку підприємництва: довідник. Варшава: Вища школа бізнесу, 2017. 244 с.
3. Капітанець Ю. М. Методологія оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Прикарпатського університету: економіка*. 2017. Вип. 5. С. 131–134.
4. Колосінська М.І., Шапка Є.В. Інноваційний рейтинг України: шляхи його покращення на основі Європейського досвіду. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/18.pdf> (дата звернення: 01.02.2022).
5. Ольшевська В. Детермінанти конкурентоспроможності підприємств в умовах інтернаціоналізації та глобалізації: Конкурентоспроможність підприємств перед викликами XXI ст.: монографія. Вроцлав, 2017. 198 с.
6. Стерхова С. А. Інноваційний продукт – інструменти маркетингу: монографія. Київ: Діло, 2019. 302 с.
7. Бережна Ю. С. Сутність сталого розвитку сільського господарства. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. 2020. № 1. С. 35–41.

8. Донських А.С. Конкуреноспроможність аграрних підприємств та фактори, що її визначають. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 03.02.2022).

9. Нісходовська О.Ю. Інновації як фактор забезпечення конкуреноспроможності підприємств із вирощування зерна круп'яних культур. *Економіка та суспільство*. 2017. №11. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/47.pdf (дата звернення: 06.02.2022).

10. Шубравська О.В. Інноваційні трансформації агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії. *Економіка і прогнозування*. 2020. №3. С. 90–102.

References

1. Adamkevych, Kh. H. (2016). *Competitiveness of the enterprise, economy and organization of the enterprise [Konkurentospromozhnist pidpriemstva, ekonomika ta orhanizatsiia pidpriemstva]: tutorial*, Warsaw, 258 p.

2. Hankarchyk, M., Hankarchyk, Dzh. (2017). *Factors of business development [Faktory rozvytku pidpriemnytstva: dovidnyk]: a handbook*, Warsaw: Higher School of Business, 244 p.

3. Kapitanets, Yu. M. (2017). Methodology for assessing the competitiveness of the enterprise [Metodolohiia otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva], *Visnyk Prykarpatskoho universytetu: ekonomika*, No. 5, P.131-134.

4. Kolosinska, M.I., Shapka, Ye.V. (2018). Ukraine's innovation rating: ways to improve it based on European experience [Innovatsiinyi reitynh Ukrainy: shliakhy yoho pokrashchennia na osnovi Yevropeiskoho dosvidu], *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, No. 23, available at: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/18.pdf> (last accessed 01.02.2022).

5. Olshevska, V. (2017). *Determinants of enterprise competitiveness in the context of internationalization and globalization: Competitiveness of enterprises in the face of the challenges of the XXI century [Determinanty konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh internatsionalizatsii ta hlobalizatsii: Konkurentospromozhnist pidpriemstv pered vyklykamy XXI st.]: monograph*, Wroclaw, 198 p.

6. Sterkhova, S. A. (2019). *Innovative product - marketing tools: [Innovatsiinyi produkt – instrumenty marketynhu]: monograph*, Kyiv: Business, 302 p.

7. Berezhna, Yu. S. (2020). The essence of sustainable development of agriculture [Sutnist staloho rozvytku silskoho hospodarstva], *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V.I. Vernadskoho*, No. 1, P. 35-41.

8. Donskykh, A. S. (2016). Competitiveness of agricultural enterprises and factors that determine it [Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpriemstv ta faktory, shcho yii vyznachaiut], *Efektivna ekonomika*, No. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (last accessed 03.02.2022).

9. Niskhodovska, O. Yu. (2017). Innovation as a factor in ensuring the competitiveness of cereals [Innovatsii yak faktor zabezpechennia

konkurentospromozhnosti pidpriemstv iz vyroshchuvannia zerna krupianykh kultur], *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 11, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/47.pdf (last accessed 06.02.2022).

10. Shubravska, O. V. (2020). Innovative transformations of the agri-food sector of the economy: global trends and domestic realities [Innovatsiini transformatsii ahroprodovolchoho sektora ekonomiky: svitovi tendentsii ta vitchyzniani realii], *Ekonomika i prohnouzuvannia*, No. 3, P. 90-102.

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 33.338; JEL Classification: Q 19

Нестеренко В.Ю., Мороз А.Р., Болотова Т.М. ІННОВАЦІЇ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Мета. Дослідження впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності в сільськогосподарському підприємстві. **Методика дослідження.** В ході дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційними ресурсами дослідження є електронні інформаційні ресурси і матеріали періодичних видань. **Результати.** Поточний стан інноваційної сфери впливає на якість продукції, її новизну та конкурентоспроможність. Україна вже створила стабільну групу компаній із безперервним інноваційним характером, але темпи зростання інноваційної активності залишаються недостатніми. Економічний розвиток має супроводжуватися постійним підвищенням конкурентоспроможності продукції. Поточний етап інноваційного процесу в українських фермерських господарствах характеризується наступними ознаками: відносно висока інноваційна активність; обмежене використання агропідприємствами власних інноваційних розробок (ресурсів та технологій), використання агропідприємствами або адаптованих до власних умов, або розробки спеціалізованих організацій або зарубіжної розробки; взаємозалежність ступеня інноваційної активності підприємства та її рентабельності; диверсифікація інноваційної діяльності ефективних підприємств; абсолютне переважання власних ресурсів підприємств серед джерел фінансування інновацій; низький рівень використання інституційних джерел інформації про інноваційні розробки та можливості їх впровадження сільськогосподарськими підприємствами; різноманітність інноваційної діяльності підприємств рослинництва та тваринництва за видами. Внаслідок впровадження екологічних інновацій агрохолдинги досягли наступного економічного ефекту: зниження матеріаломісткості на одиницю продукції, зниження енерговитрат на одиницю продукції, зменшення забруднення ґрунту, води чи повітря. Ефективність використання та динаміка розвитку інноваційної сфери стали вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності економіки та багато в чому визначають місце кожної країни у світі. **Наукова новизна.** Визначено вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності підприємства. Сформовано

ознаки сучасного інноваційного процесу в сільськогосподарському підприємстві. **Практична значущість.** Запропоновані рекомендації можуть бути використані у сільськогосподарському підприємстві для обґрунтування впровадження інновацій.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, інновації, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, інноваційний процес.

UDK 33.338; JEL Classification: Q 19

Nesterenko V.Yu., Moroz AR, Bolotova TM INNOVATIONS IN AGRICULTURAL ENTREPRENEURSHIP AND THEIR IMPACT ON COMPETITIVENESS

Purpose. Study of the impact of innovation on the level of competitiveness in agricultural entrepreneurship. **Methodology of research.** The study used methods of analysis and synthesis, the method of logical analysis. Information resources of the study are electronic information resources and materials of periodicals. **Results.** The current state of the innovation sphere affects the quality of products, their novelty and competitiveness. Ukraine has already created a stable group of companies with a continuous innovation character, but the growth rate of innovation activity remains insufficient. Economic development must be accompanied by a constant increase in product competitiveness. The current stage of the innovation process in Ukrainian farms is characterized by the following features: relatively high innovation activity; limited use by agricultural enterprises of their own innovative developments (resources and technologies), use by agricultural enterprises either adapted to their own conditions, or the development of specialized organizations or foreign development; interdependence of the degree of innovative activity of the enterprise and its profitability; diversification of innovative activity of efficient enterprises; absolute predominance of own resources of enterprises among the sources of funding for innovation; low level of use of institutional sources of information on innovative developments and opportunities for their implementation by agricultural enterprises; diversity of innovative activity of crop and livestock enterprises by types. As a result of the introduction of ecological innovations, agricultural holdings have achieved the following economic effect: reduction of material consumption per unit of output, reduction of energy consumption per unit of output, reduction of soil, water or air pollution. Efficiency of use and dynamics of development of the innovation sphere have become a decisive factor in ensuring the competitiveness of the economy and largely determine the place of each country in the world. **Originality.** The influence of innovations on the level of competitiveness of the enterprise is determined. Signs of modern innovation process in agricultural entrepreneurship are formed. **Practical value.** The proposed recommendations can be used in agricultural enterprises to justify the introduction of innovations.

Key words: agricultural entrepreneurship, innovations, competitiveness, competitive advantages, innovation process.

Відомості про авторів / About the Authors

Нестеренко Валентина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: valentinaonisiforova@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9899-8427>. Моб. (099) 499-14-28.

Nesterenko Valentyna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Мороз Анастасія Русланівна – здобувач вищої освіти, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків, Україна; e-mail: a.moroz2704@gmail.com. Моб. (099) 356-40-14.

Moroz Anastasija - applicant for higher education, Kharkov National Automobile and Highway University, magistr, Kharkiv, Ukraine.

Болотова Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЄУ, викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування, м. Харків, Україна; e-mail: tatabolotova1975@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1414-880X>. Моб. (050) 302-57-77.

Bolotova Tatyana – Candidate of Sciences (Economics), Kharkiv College of Trade and Economics STEU, lecturer of the cycle commission of economics, management and administration, Kharkiv, Ukraine.